

Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija

WWW.LU.LV/VDKKOMISIJA

ZIŅAS

Sākums > Ziņas >

Pētniece Ābiķe-Kondrāte analizē PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas lomu: LPSR Valsts drošības komitejas un represīvo institūciju darbība radošo profesiju pārstāvju veselības aprūpes, radošā darba un atpūtas nodrošināšanā

VDK zinātniskās izpētes komisija
17.03.2016

LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija publicē komisijas literatūrzinātnieces, doktorantes M.philol. Agijas Ābiķes-Kondrātes apskatu "LPSR Valsts drošības komitejas un represīvo institūciju darbība radošo profesiju pārstāvju veselības aprūpes, radošā darba un atpūtas nodrošināšanā «Strādājošajiem – veselīgu atpūtu!» Kad Rīgā un Jūrmalā – saule zenītā!", kurā atspoguļota okupācijas laika padomju rakstnieku un citu "radošo profesiju" pārstāvju materiālās nodrošināšanas un padomju iekārtas doto finansiālo privilēģiju sistēmas jautājumi.

"Strādājošajiem – veselīgu atpūtu!"

Kad Rīgā un Jūrmalā – saule zenītā!

"Sociālisma apstākļos" mākslai piedēvēta instrumentāla un tieša iedarbe, tāpēc mākslinieku – simboliski uzlūkojamo demiurgu vai mediatoru starp varu un tautu – nodrošinājuma modelim bija milzīga nozīme^[1]. Nodrošinot labklājību savu ieceru pildītājiem, tādējādi padarot tos par varas ruporu, radošas personas vedināja kļūt par varas ruporu, lai šādi pārvaldītu noskaņojumu tautā. Idejas burtiskums un skaidrība, vienkāršība, zinātniskā pierādāmība, cilvēka kā veidojama un zinātņu noteiktajās robežās pakļaujama materiāla uztveršana^[2] ir šīs uzskatu sistēmas jeb "ticības" pamatā. Radošo profesiju pārstāvji šajā uzskatu sistēmā ir izredzētie jeb "ticības piekritēji". Pārsteidz Josifa Staļina "dvēseļu inženierijas" idejas īstenotāju fanātisms un ambiciozitāte, iedvesot māksliniekos pārākuma ideju un ticību varas idejām, pašpasludinātajai izredzētībai, sociālistiski virzītajai domai par mākslas iedarbi uz dzīvi.

Ja lielu daļu sabiedrības nācās pārliecināt par labklājīgo padomju valsti, reproducējot konkrētu mītu sistēmu^[3], tad valdošajai varai formāli lojāla padomju literāta un mākslinieka statuss paredzēja pavisam reālu, plašu, materiāli labklājīgu iespēju un priekšrocību kopumu. Latvijas Padomju rakstnieku savienības, LPSR Mākslinieku savienības vai LPSR Padomju komponistu savienības biedri nepieciešamības gadījumā saņēma bezmaksas, individuālu un īpaši personisku medicīnisko palīdzību un aprūpi, guva iespēju radošo atvaļinājumu pavadīt kādā no Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) vai Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) atpūtas namiem, profesionāli pilnveidoties, pretendēt uz pabalstiem, aizdevumiem, mantisku palīdzību, dzīvesvietas un automobiļa iegādi, jebkādu citu materiālo atbalstu sev, pirmās pakāpes radniekiem vai dzīvesbiedriem.

Apskatā ieskicēta radošu personu – konkrētā pētījuma kontekstā padomju rakstnieku un mākslinieku – pulcēšanās vieta, proti, jaunrades namu un specializētās poliklīnikas, izveides un darbības vēsture, radošo profesiju pārstāvju, kā arī tiem pietuvināto personu galveno ārstniecības iestāžu izveides vēsture un pakļautība PSRS varas struktūrām. Kā nozīmīgākie piemēri aplūkotas šādas iestādes. Pirmkārt, piemēram izvēlēts Rakstnieku jaunrades nams Dubultos (vēlāk saukts Jāņa Raiņa Rakstnieku jaunrades nams), kas darbojas kā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskā nodaļa. Otrkārt, aplūkota PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas poliklīnika (tautā saukta par *Litfonda poliklīniku*, *Rakstnieku savienības poliklīniku*, arī *Rakstnieku poliklīniku*), kuru izmantoja arī citu LPSR iestāžu – LPSR Padomju komponistu savienības, LPSR Mākslinieku savienības un Latvijas Kinematogrāfistu savienības – biedri, tajā skaitā arī aktieri.

Padomju vara, kas ietiecās visās dzīves jomās, noteica arī mākslinieka pastāvēšanu. To raksturo atsevišķi plašāki procesi, kas saistīti, pirmkārt, ar radošajām savienībām un to darbību vēsturi.^[4] Radošo savienību fondi un to pakļautībā esošās iestādes ir atsevišķs, daudzslāņains un neviennozīmīgu procesu kopums.

PSRS Literatūras fonds, poliklīnika, vide radošajās aprindās epizodiski minēti daudzu autoru memuāros un atmiņu literatūrā. Literāro aprindu folkloru, tostarp norises PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskajā nodaļā, pierakstījuši fonda direktors (1978 – 1997) Jānis Kuzulis un rakstnieks Ēriks Hānbergs (1933)^[5].

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas literatūrzinātniece, doktorante, stipendiate M. philol. Agija Ābiķe-Kondrāte. Kristīnes Jarinovskas foto.

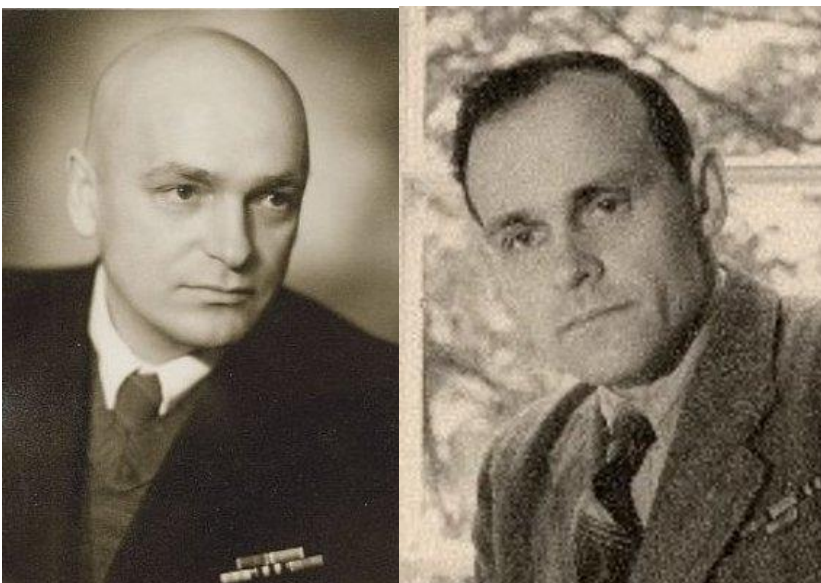
Obligāts priekšnosacījums, kas bija jāievēro visiem radošo profesiju pārstāvjiem, kuri materiālo, ārstniecisko un cita veida atbalstu vēlējās saņemt, bija jābūt kādās radošās savienības biedram: Latvijas Padomju rakstnieku savienībā, LPSR Mākslinieku savienībā, LPSR Padomju Komponistu savienībā vai Latvijas Kinematogrāfistu savienībā. LPSR kultūras pārraudzības iestādes veidoja pēc PSRS attiecīgo institūciju parauga un norādījumiem. Rezultātā kultūras darbinieku iestādes bija iekļautas valsts institucionālā sistēmā, cieši sadarbojās ar varas institūcijām un bija Padomju Savienības Komunistiskās partijas (PSKP) pakļautībā vai uzraudzībā. Kultūras darbinieku profesionālās savienības bija pakļautas LPSR un PSRS varas institūciju vadībai un kontrolei, katrā radošajā savienībā darbojās fonds. Šādi fondi bija PSRS Literatūras fonda un PSRS Mākslas fonda Latvijas republikāniskās nodaļas. Mazliet atšķirīga situācija sākotnēji bija LPSR Padomju komponistu savienībai, kas it kā formāli nebija padota kādai PSRS centrālai institūcijai, tomēr tās statūti bija jāapstiprina LPSR Tautas komisāru padomei, bet tās dalībnieku "interesešu aizsardzība" jāīsteno saskaņā ar PSRS Komponistu savienības statūtiem

Saskaņā ar PSRS Literatūras fonda 1944. gada 29. decembra pavēli Nr. 242 PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskā nodaļa jeb *Litfonds*[8] darbojās no 1945. gada 1. janvāra. PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas galvenie uzdevumi bija, pirmkārt, palīdzības sniegšana Latvijas Padomju rakstnieku savienības biedriem, uzlabojot viņu sadzīves apstākļus un materiālo stāvokli, un, otrkārt, jauno rakstnieku atbalstīšana, radot viņiem nepieciešamos materiālos apstākļus[9].

Vissavienības komponistu jaunrades nams Jūrmalā (saukts arī PSRS Komponistu savienības jaunrades nams "Jūrmala") izveidots 1946. gadā [10], bet 1967. gadā pēc līdzības ar rakstnieku un mākslinieku namiem Mellužos uzcelts plašs jaunrades un atpūtas komplekss, kas ietver viesnīcu 120 personām, restorānu 150 personām, sarīkojumu zāli 200 personām, skaņu studiju, 12 atsevišķās ēkās izvietotās radošās darbnīcas, kotedžas meža zonā, baseinu, sporta laukumu un citas korpusa vienības[11].

Radošo savienību fondu vadībai ir milzīga nozīme pakļauto iestāžu, kā jaunrades namu un poliklīniku, izveidē, administrēšanā un pārraudzīšanā. Šāds piemērs ir PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktore Emma Feldmane[12], kurai ilgstoši bijusi nozīmīga loma nodaļas darba organizēšanā. E. Feldmane par vadītās nodaļas uzdevumiem iedzīvotājiem skaidrojoši vēsta:

"Literatūras fonda uzdevums – radīt apstākļus, kas veicinātu rakstnieku ražīgo darbu. Tas nozīmē: gādāt par rakstnieku materiālo labklājību, kārtot dzīvokļus, apkures, pārtikas, apģērba u.c. jautājumus [...]. Līdz šim jau naudas pabalstos izsniegts vairāk par 45.000 rubļu tiem rakstniekiem, kas atgriezušies no frontes un evakuācijas, atrazdami fašistu izlaupītus dzīvokļus [...]."[13]

Saskaņā ar PSRS Literatūras fonda 1944. gada 29. decembra pavēli Nr. 242 ar 1945. gada 1. janvāri sāk darbību PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļa (*Litfonds*), kas ir tiešā pakļautībā PSRS Literatūras fondam. Gan tā laika, gan arī vēlākā laika preses publikācijās norādīts, ka nodibinoties *Litfonds* gādājis par grūtībās nonākušajiem biedriem, sevišķi piedāvājot palīdzību karā kritušo ģimenēm[14]. 1946. gada 13. maijā notiek PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskajai nodaļas padomes priekšsēdētāja un sekretāra vēlēšanas. Rezultātā par priekšsēdētāju kļūst Arvīds Grigulis, bet par sekretāru – Valdis Lukss.

Padomes pamatfunkcijas saistītas ar līdzekļu sadali saskaņā ar *Litfonda* budžetu un rakstnieku sadzīves uzlabošanu^[15]. *Litfonda* sēžu protokolos redzams, ka centrālais jautājums, par ko ir lemts, ir dažādu lūgumrakstu izskatīšana, aizdevumu, pabalstu, kā arī radošo un ārstniecības braucieni piešķiršana. Izplatītākie lūgumraksti visā *Litfonda* darbības vēsturē saistīti ar aizdevumiem un pabalstiem. Ievērojot daudzus un bieži atkārtotus rakstnieku lūgumus piešķirt atmaksas pagarinājumu, jāsecina, ka minētā iespēja bija kļuvusi par regulāru mehānismu iztikas nodrošināšanai. Lūgumrakstos min dažādus iemeslus pagarinājuma noteikšanai, visbiežāk tos saista ar honorāru izmaksu kavēšanos, citu ieņēmumu mazo apjomu, īpaši strādājot periodikā, izdevniecību ražošanas apjoma samazināšanos, darbu izdošanas atlikšanu vai aizkavēšanos.

Minami dažī piemēri. 1955. gada lūgumrakstā Jānis Grants^[16] raksta:

"Aizdevuma atmaksa nav iespējama, jo spiestuvei aizņemība ar mācību grāmatu izdošanu."

Savukārt Kārlis Krauliņš^[17] 1955. gada lūgumrakstā norāda:

"Karogs minstinājies ar mana raksta iespiešanu."

Ādolfs Talciņš^[18] 1956. gada iesniegumā sakarā ar pagarinājumu informē, ka

"ilgāku laiku biju atrauts no radoša darba".

Valdis Rūja^[19] 1959. gadā apgalvo:

"[...] rakstu plašāku darbu par mieru un tautu draudzības tēmu, strādāju pie tā jau vairākus mēnešus, un vēl daudz jāstrādā."

Mārtiņš Kalndruva (1916 – 1992) 1959. gada lūgumrakstā atzīst, ka "nepatīkamais parāds ir ieildzis", un prasa:

"[...] vai *Litfondam* nebūtu iespējas piešķirt man jaunu aizdevumu?"^[20].

Ievērojams, ka vairāki rakstnieki, kuri šajā laikā lūdza pabalstus, ir *Litfonda* valdē, tajā skaitā *Litfonda* direktore E. Feldmane.

Rakstnieku lūgumrakstos minētas visdažādākās vajadzības. 1947. gadā Pāvils Vīlīps (1901 – 1979) lūdza "orderi" bērnu zābaciņu vai kurpju iegādei, arī bērnu veļu savai meitai. Savukārt Mirdza Bendrupe (1910 – 1995) lūdza fondam kartupeļus, jo tie "velnišķīgi dārgi". Jezups Laganovskis (1920 – 1987) lūgumrakstā norāda uz vajadzību pēc "dzīvei nepieciešamu piederumu" – skapja, gultas un cita – iegādes. Spriežot pēc lūgumrakstiem, daudziem literātiem nepieciešams apģērbs.

1961. gada 5. jūnijā PSRS Literatūras fonda valdes prezidijs un šā paša gada 12. jūnijā PSRS Rakstnieku savienības sekretariāts apstiprina instrukciju *Par noteikumu kārtību materiālās-ikdienas palīdzībai PSRS Literatūras fonda locekļiem, viņu ģimenēm un tēvijas literatūras klasiķu pēcnācējiem*, kas saistoša visām republikāniskajām nodaļām, tajā skaitā arī Latvijas republikāniskajai nodaļai. Instrukcijas 1. punkta 2. apakšpunkts noteica, ka

"palīdzība pienākas kā aktīvi strādājošiem rakstniekiem, tā periodiski nestrādājošiem rakstniekiem, kuru jaunradei piemēta vai piemīt literāri-sabiedriska nozīme".^[21]

Tomēr tiesības uz palīdzības saņemšanu attiecās tikai uz *Litfonda* biedriem un viņu ģimenes locekļiem. Kā dzīves laikā, tā pēc biedra nāves uz palīdzību varēja pieteikties šādas personas: bērni vecumā līdz 18 gadiem, tāpat arī darbnespējīgie bērni neatkarīgi no vecuma; vīrs vai sieva (neatkarīgi no tā, vai patstāvīgi saņem peļņu), apgādībā esoši vecāki, kas ir darba nespējīgi vai sasnieguši noteiktu vecumu, t.i., vīrieši – 60 gadus, bet sievietes – 55 gadus.

Instrukcija paredzēja arī kārtību pabalstu radošajiem braucieniem un radošajiem atvaļinājumiem saņemšanai un naudas aizdevumu izsniegšanai. Minētos jautājumus izlēja PSRS Rakstnieku savienības valdes sekretariāts un attiecīgās republikas Padomju rakstnieku savienība.

Lai veicinātu jaunradi, *Litfonda* biedram pienācās bezmaksas vai daļēji apmaksāta atļauja uzturēties radošajā namā, "ceļazīmes" uz kūrortiem, sanatorijām, sezonas radošajiem namiem un atpūtas namiem. *Litfonda* biedriem organizē arī visa veida bezmaksas, individuālu un personisku medicīnisko palīdzību, piesaistot augsti kvalificētus speciālistus, nodrošina dažāda veida konsultāciju, analīžu un ārstniecības procedūru veikšanu, izņemot zobu protezēšanu ar dārgmetāliem^[22].

Papildus minētajam instrukcija nosaka dažāda veida palīdzības sniegšanu, piemēram, pensionātiem rakstniekiem, jauniem autoriem un bērniem. Tā var būt gan juridiskā palīdzība, gan palīdzība nelaiemes un nāves gadījumos, gan arī palīdzība kultūras dzīves organizēšanā. Aizdevuma apjoms un paskaidrojoši nosacījumi norādīti īpašā tabulā instrukcijas pielikumā^[23].

Jābilst, ka rakstnieku vajadzībām Rīgā pat izveido grāmatu veikalu^[24] un apavu darbnīcu.

Spriežot no PSRS Literatūras fonda korespondences, kas adresēta *Litfondam*, PSRS Literatūras fonds regulāri atgādina visām republikāniskajām nodaļām par izmantojamām iespējām un līdzekļiem, kas atvēlēti rakstnieku vajadzībām. Informācija regulāri tiek atjaunota, papildināta un precizēta. PSRS Literatūras fondā līdzekļu piesaiste notika, pamatojoties uz attiecīgo PSRS dekrētu. Ieņēmumus atpūtas namu un ārstniecības iestāžu uzturēšanai ieguva no izdevniecībām, kurās desmit procentus no autora honorāra summas maksāja fondam. Piemēram, lielus ienākumus fondam deva periodiskais izdevums PSRS mēroga laikraksts krievu valodā *Literārā Avīze (Литературная Газета)*^[25]. Fonda līdzekļus veidoja arī biedru iemaksas, kas bija desmit rubļi vienai personai gadā. Tāpat PSRS Literatūras fonda līdzekļus veidoja ienākumi par sarīkojumiem un citas valsts dotācijas^[26].

PSRS Literatūras fonds regulāri vada Latvijas republikāniskās nodaļas darbību ar dažāda veida normatīviem priekšrakstiem, kas attiecas uz administrāciju, grāmatvedību un darba organizāciju. Normatīvie priekšraksti ietverti dažādu dokumentu formā, sākot no apkārtrakstiem un beidzot ar rīkojumiem. Tā, piemēram, no Maskavas pienāk saimnieciska rakstura rīkojumi, grāmatvedības, inventarizācijas, revīzijas un materiālo vērtību nodošanas aktu paraugi, dokumenti, kas pildāmi saistībā ar Rakstnieku jaunrades nama Dubultos ekspluatāciju un remontu, instrukcijas, piemēram, par fonda automobiļu lietošanu, norādes par ceturkšņa plāniem un ziņojumi padomju svētku sakarā. Salīdzinot bieži atjaunota un papildināta informācija par ārstniecības iestādēm, to specifiku un izmaksām citās padomju republikās. Katru gadu sūtīti fonda izmaksu plāni, norādot konkrētas pozīcijas un tām atvēlēto finanšu apjomu. Piemēram, 1948. gadā ir noteiktas šādas pozīcijas: medicīniskā palīdzība, darbnespēja

uz laiku, bērna kopšana un barošana, ārstniecība sanatorijā, kūrortā, pabalsts nelaimes gadījumā, pabalsts mirušo un frontē bojāgājušo ģimenēm, izdevumi darbā ar bērniem un radošais darbs^[27]. Maskavas vadība regulāri izziņo, cik līdzekļu atlicis konkrētajās budžeta pozīcijās. Par budžeta izlietojuma atbilstību atbildīgas bija attiecīgās republikāniskās nodaļas grāmatvedība. Realitātē, spriežot pēc liecībām, normas varēja atsevišķos gadījumos neievērot. Latvijas republikāniskās nodaļas grāmatvedim bija divreiz gadā jānodod uz Maskavu. Novembrī, lai apstiprinātu tāmes, bet janvārī – gada bilanci^[28].

Rakstnieku jaunrades nams Dubults ir dibināts 1945. gadā^[29], un visā tā pastāvēšanas vēsturē ir iecienīta atpūtas vieta daudziem PSRS, īpaši krievu literātiem. Rakstnieku jaunrades nams Dubults bijis iekārojums arī padomju literārai elitei. Piemēram, vienā telegrammā Samuils Maršaks (*Самуил Яковлевич Маршак*, 1887 – 1964) lūdz Dubultu namā izmitināt savu sievu Sofiju Maršaku (*София Михайловна Маршак*, 1889 – 1953), kura sūtīta ar Kremļa medicīniski-sanitārās pārvaldes^[30] rīkojumu^[31].

Parasti Rakstnieku jaunrades namā pavada no divām nedēļām līdz diviem mēnešiem, tomēr nereti lūgts uzturēšanās atļauju pagarināt. Savukārt dažiem latviešu literātiem, piemēram, Anatolam Imermanim (1914 – 1998), sadzīves apstākļu dēļ jaunrades nams kļūst par otrajām mājām, un augstākminētā rakstnieka pēcnāves vēlējums ir daļu kremācijas pelnu izkaisīt pie Dubultu nama^[32].

Pēc Emmas Feldmanes aiziešanas pensijā no 1960. gada direktores darbu PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskajā nodaļā turpina Elvira Zaķe, agrākā operāciju māsa 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijā, ķirurģiskajā vadā^[33], apbalvota ar LPSR Augstākās padomes (AP) Goda rakstu. E. Zaķe (saukta "Zaķene", "Zaķītis", "Zakis") literātu vidē kļūst par leģendāru un respektētu personu, kura savā darbībā īsteno izdarību, precizitāti un bezierunu politiku. Lai arī laikabiedru atmiņās izskan neskaidri, līdz šim nepierādīti minējumi par E. Zaķes iespējamo sadarbību ar čekū^[34], tomēr apstiprināts, ka aktīvi uzturēti sakari ar LKP CK pirmo sekretāru Arvidu Peiši^[35]. *Litfonda* vadība arī vēlākajā laikā, kad 1978. gadā fondā darbu uzsāk Jānis Ķuzulis, nedrīkst būt bezparteijska. Tomēr divdesmitā gadsimta septiņdesmito gadu nogalē, atšķirībā no piecdesmitajiem gadiem, valdošais noskaņojums Benjamiņu namā ir brīvdomīgāks, tā esot bijusi valsts valstī^[36]. E. Zaķes vērīenīgais veikums ir ne vien poliklīnikas izveide Latvijas Padomju rakstnieku savienības (Benjamiņu) nama pagrabā, agrākā restorāna *Pegazs* vietā, bet arī rakstnieku dzīvokļu fonda izveide.

Prestīžs poliklīnikas darbinieki, kā, piemēram, galvenais ārsts Vitāls Oga^[37], kuru darbā apstiprina PSRS Literatūras fonda vadība, ir izcili speciālisti, tādēļ poliklīnika dēvēta par labāko visā PSRS. Apmeklējums bez iepriekšējas pieteikšanās pie galvenā ārsta nav iespējams, pat visdramatiskākajos slimības gadījumos vajadzīga V. Ogas atļauja^[38]. PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas poliklīnikā 1964. gadā strādā divdesmit astoņi ārsti – ķirurgs, terapeits, stomatologs, rentgenologs, neiropatologs, ginekologs, oftalmologs, otorinolaringologs un citi – kā arī astoņas medmāsas, apkalpojošais personāls un tehniskie darbinieki^[39]. Ja bija nepieciešami kādi uzlabojumi poliklīnikas darbībā, bija jāievēro noteikta administratīva kārtība, proti, vadībai bija jāraksta lūgums PSRS Literatūras fondam. Saņemot vajadzību apstiprinājumu, bija izsniegta atļauja un attiecīgi piešķirti līdzekļi, piemēram, medicīniskā aprīkojuma iegādei^[40]. Specpoliklīnikas darbības augstais prestižs un klientu loka specifika norāda, ka poliklīnika bijusi ne vien ārstniecības iestāde, bet arī sniegusi psiholoģisku atbalstu radošo profesiju pārstāvjiem^[41].

Kā secināms no Rakstnieku jaunrades nama Dubults personāla dokumentiem, pēc nama izveidošanas direktora amatu īsā laikā nomaina vairāki cilvēki^[42]. Mihails Baumans, agrākais direktora vietnieks Edinburgas (Jāņa Fabriciusa) sanatorijā Jūrmalā^[43], uzsāk darbu nama direktora amatā 1948. gadā, kļūdam par zīmīgu personu atpūtas nama pastāvēšanas vēsturē un 1976. gadā saņēmis goda nosaukumu un apbalvojumu par nopelniem veselības aizsardzībā^[44]. H. Gailītis atceras:

"Vismalkākie numuri augšējos stāvos tika rakstniekiem, kas bija aplaimoti ar dažādiem goda nosaukumiem un simtiem tūkstošu eksemplāru lielām tirāžām. [...] Tulkotājiem, kritiķiem un citiem sīkākām literatūras gariņiem ierādīja numurus no otrā līdz sestajam stāvam. [...] Saistībā ar augstajiem loģiem – pie tiem parasti sēdināja tikai padomju rakstnieku spici, tāpēc šīs rindas oficantes apkalpoja vispirmām kārtām. [...] Jaunrades namā rakstnieku prestižs un regālījas noteica visu tā dzīvi. Baumans svēti ievēroja rakstnieku hierarhiju. Visus skandālus viņš prata meistarīgi aplāpēt, allaž veikli izdabājot augstākstāvošām personām."^[45]

Arī J. Ķuzulis atceras Maskavas funkcionāru, formāli Padomju rakstnieku savienības biedru, klātbūtni un to, ka "dīzclītni" noteica pēc tā, kurā stāvā dzīvojuši. Mājai deviņi stāvi. Augšā dzīvojusi "spice". Gunāram Priedem (1928 – 2000), tolaik Latvijas padomju rakstnieku savienības valdes pirmajam sekretāram, bijuši sarežģījumi ar dzīvesvietu, tāpēc arī viņš mitinājies Dubultu nama devītajā stāvā.

Pilnu Agijas Ābiķes-Kondrātes apskatu par viņas veikto pētījumu *.pdf datnes formā skatiet šeit.

Plašāka informācija – LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas literatūrzinātniece, doktorante, stipendiāte M. philol. Agija Ābiķe-Kondrāte +37127440994

[1] Arnolds Klotiņš (1934), LPSR Padomju Komponistu savienības valdes sekretārs stāsta par LPSR iestāžu – radošo savienību – izveidi un padomju periodu kultūrā. Ņedzvecka, Sandra. *Benjamiņu nams. 2. sērija: Radošās savienības. 1945 – 1991.* Latvijas Radio 3 [tiešsaiste]. Pieejams: klasika.lsm.lv/lv/raksts/musulegijendas/benjaminu-nams.-2.-serija-radosas-savienibas.-1945-1991.a53679/

[2] Berlins, Jesaja. *Četras esejas par brīvību.* las.am [tiešsaiste.] Pieejams: las.am/lv/e-content/cetras-esejas-par-brivibu

[3] Ansona, Elita. *Padomjzemes mitoloģija*, Studijas bibliotēka. Rīga: Neputns, 2008.

[4] Latvijas Padomju rakstnieku savienībā darbojušies gan valde, gan klubs, dažādas radošās sekcijas, komisijas un grupas. Rakstnieku klubā darbojušies PSKP pirmorganizācija. 1968. gadā dibināts Latvijas Padomju rakstnieku savienības Literatūras propagandas birojs. Vēsturiskā izziņa. LVA, 473. f.

[5] Ķuzulis, Jānis, Hānbergs, Ēriks. *Rakstniekos ārpus grāmatu lappusēm. Nopietnības un uzjautrinoši gabalīti.* Rīga: Jumava, 2010; Ķuzulis, Jānis, Hānbergs, Ēriks. *Omulības.* Rīga: Jumava, 2003.

[6] Zelenis, Gints. "Kultūras pārraudzība un cenzūra Latvijā padomju okupācijas apstākļos 1940.–1941. gadā", *Latvijas vēsture 20. gadsimta 40. – 90. gados, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 28. – 29. lpp.

[7] LVA, 234. f.

[8] *Litfons* ir PSRS Literatūras fonda vadības lietots saīsinājums, kas lietots dažāda veida dokumentos, kā rīkojumos, paziņojumos, vēstulēs un protokolos.

[9] LVA. 233. f.

[10] LVA. 251. f. Vēsturiskā izziņa.

[11] Holcmanis, Andrejs. "Ceļš uz Komponistu jaunrades namu", *Dzimtenes Balss*, 1967, 20. aprīlis.

[12] Emma Feldmane (1894 – 1969) dzimusi Kurzemē, Pirmā pasaules kara laikā ar vecākiem evakuējusies uz Permu, Pēteru Stučkas valdības laikā 1919. gadā Jelgavas apgabala boļševiku partijas sekretāre, neatkarīgajā Latvijas Republikā darbojās nelegālajā komunistiskajā pagrīdē (sekvārds "Ilze"), arestēta, ieslodzīta Terminietumā līdz 1933. gadam, izbraukusi uz PSRS, Maskavā mācījusies Finanšu tautas komisariāta kursus, no 1945. gada līdz aiziešanai pensijā 1960. gadā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktore, PSKP Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) biedre, vairākkārt ievēlēta par Latvijas Padomju rakstnieku savienības LKP pirmorganizācijas sekretāri. "Emma Feldmane", *Ciņa*, 1969, 24. janvāris; Zālītis, Jānis. "Atmiņu konfrontācija", *Padomju Jaunatne*, 1985, 14. marts.

[13] "Literatūras fonda darbība", *Literatūra un Māksla*. Nr.24., 1945, 29. jūnijs.

[14] Selga, Gunārs. "Raiņa jaunrades nams Dubultos", *Karogs*, Nr.12, 1970, 1. decembris.

[15] "PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas valdes protokoli. 13.05.1946. – 28.12.1949." LVA, 233. f., 1. apr., 2. l., 1. lp.

[16] Jānis Grants (1909 – 1970), īstajā vārdā Jānis Jēkabsons, dzimis Daugavgrīvē, 1934. gadā līdz 1938. gadā ieslodzījumā par darbību nelegālajā komunistiskajā pagrīdē.

[17] Kārlis Krauliņš (1904 – 1981), pseidonīms K. Rijnieks, dzimis Kocēnu pagastā, studējis Latvijas Universitātes filozofijas un filoloģijas fakultātē (1923 – 1928), kara korespondents PSRS armijā, Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sekretārs (1944 – 1948), LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta direktora vietnieks (1948 – 1951), P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes Latviešu literatūras katedras vadītājs (1962-1981).

[18] Ādolfs Talcis (1904 – 1983), dzimis Ipiķos, pseidonīmi T. Ādams, Arkādijs Vica, Atāls, A. Tilmanis, *Dienas lapas* redakcijas sekretārs (1933 – 1934), *Daugavas Vēstnesis* redaktors un likvidators (1940), PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktora vietnieks (1944 – 1945), Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sekretāra vietnieks (1945 – 1948), arī sekretārs (1956 – 1965), *Ciņa* speciālkorespondents (1954 – 1956), strādājis VDK piesegstrukturās Berlīnes padomju komitejā *Par atgriešanos dzimtenē*, LPSR Komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs valdes priekšsēdētājs (1964 – 1983), kopā ar VDK kadru daļas priekšnieka vietnieku Franci Reķņu sarakstījis VDK gloriozējošo *Soļi tumsā*, VDK virsnieks. Skat., Anreauds, Jānis. "Atmiņas parlapojot", *Dzimtenes Balss*, 1984, Nr. 46., 15. novembris, Talcis, Ādolfs. "Ārziemju paciņas, un kas aiz tām slēpjas", *Par Atgriešanos Dzimtenē*, 1956, 15. augusts.

[19] Valdis Rūja (1928), īstajā vārdā Valdis Kriķis, pseidonīmi arī – Valdis Mētra, Valdis Viesturs, Aivars Alnis (*Atvarā*), dzimis Rūjienā, aktieris Dailes teātrī (1947 – 1951), līdzstrādnieks LPSR Ministru Padomes Radioinformācijas komitejā (1951 – 1960), žurnālā *Karogs* (1960 – 1962), LPSR Valsts drāmas teātra direktors (1962 – 1965), LPSR Valsts akadēmiskā operas un baleta teātra direktors (1965 – 1967), Rīgas rajona zvejnieku kultūras nama *Ziemeļblāzma* direktors (1967 – 1969), izdevniecības *Liesma* oriģināldailiteratūras redakcijas vecākais redaktors (1969 – 1988).

[20] "PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas valdes protokoli. 13.05.1946. – 28.12.1949." LVA, 233. f., 1. apr., 2. l., 17. lp.

[21] LVA, 233. f., 1. apr., 26. l., 1. lp.

[22] LVA., 233. f., 1. apr., 26. l., 1. – 4. lp.

[23] LVA., 233. f., 1. apr., 26. l., 6. lp.

[24] 1963. gadā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktorei Elvīrai Zaķei adresētā vēstulē citu administratīvi saimniecisku jautājumu starpā norādīts, ka "PSRS Literatūras fonds viskategoriskākajā formā Jums piedāvā ieviest grāmatu veikala ikdienas kontroli, nozīmēt konkrētus pasākumus, kas veicinātu plāna izpildi [..]" LVA, 233. f., 1. apr., 29. l., 10. lp. Autore uzskata, ka ziņojums saistīts ar citiem attiecīgā gada notikumiem, piemēram, aizrādījumiem novatorisku tendenču paudējiem kā dzejniekiem Ojāram Vācietim, Vizmal Beļševičai un Montai Kromai.

[25] Petrovs, Andris. "Jo augstāks stāvs, jo dižāks rakstnieks", *Jūrmalas vārds*, Nr.29 (29), 2013, 17. – 23. oktobris, 6. lpp. Pieejams: www.jurmalasvards.lv/jurmalniekiem/jo-augstaks-stavs-jo-dizaks-rakstnieks

[26] *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, III sējums, galv. red. V. Samsons. Rīga: Zinātne, 1969, 394. lpp.

[27] LVA, 233. f., 1. apr., 4. l., 40. lp.

[28] Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Zeltīti Galanderi, pierakstīta 2015. gada 12. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

[29] Dibināts 1945. gadā kā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas Rakstnieku atpūtas māju pārvalde. Jau pavisam drīz, 1948. gadā nama nosaukumu maina uz PSRS Rakstnieku savienības Literatūras fonda Rakstnieku jaunrades namu Dubultos. Hronoloģija. Personāla dokumentu valsts arhīvs (PDVA), 1645. f.

[30] Ļečsanupra – kopš 1953. gada 24. aprīļa PSRS Veselības aizsardzības ministrijas 4. pārvalde, *Лечсанупр Кремля* (Лечебно-санитарное управление Кремля).

[31] "PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas valdes protokoli. 13.05.1946. – 28.12.1949." LVA, 233. f., 1. apr., 2. l., 48. lp.

[32] Ķuzulis, Jānis, Hānbergs, Ēriks. *Rakstniekos ārpus grāmatu lappusēm. Nopietnības un uzjautriņoši gabaltiņi*. Rīga: Jumava, 2010, 48. lpp.

[33] "Operāciju māsas atmiņas", *Zvaigzne*, Nr. 9, 1965, 5. maijs; "Ar sauli sirdī", *Literatūra un Māksla*, Nr.10, 1968, 8. marts.

[34] Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Z. Galanderi, pierakstīta 2015. gada 12. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

[35] "Iepriekš pieteikusi vizīti, vienmēr gāja pie Pelšes uz Kremli iekasēt Rakstnieku savienības fonda biedra naudu. Protams, ka tas bija tikai iegansts. Viņa no Pelšes vienmēr atgriezās ar kādu labumu. Maskavas priekšnieki zināja, ka Elvīrai Zaķei ir sakari ar pašu Pelši." Ķuzulis, Jānis, Hānbergs, Ēriks. *Rakstniekos ārpus grāmatu lappusēm. Nopietnības un uzjautriņoši gabaltiņi*. Rīga: Jumava, 2010, 14. lpp.

[36] Ņedzvecka, Sandra. *Benjamiņu nams. 2. sērija: Radošās savienības. 1945 – 1991*. Latvijas Radio 3 [tiešsaiste]. Pieejams: klasika.lsm.lv/lv/raksts/musu-legjendas/benjaminu-nams.-2.-serija-radosas-savienibas.-1945-1991.a53679/

[37] Vitāls Oga iepriekš strādājis Paula Stradiņa klīnikā, īpaši izraudzīts šim amatam poliklīnikā. Pēc profesijas ārsts-ķirurgs, pēc nodarbošanās arī padomju literāts un dzejnieks. Atsauksmes vēsta, ka V. Oga pacientu aprindās zināms kā teicams mediķis. Anerauds, Jānis. "Dzejnieks ar ķirurga skalpeli", *Dzimtenes Bals*, Nr. 16, 1967, 20. aprīlis.

[38] Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Ritu Papēdi, pierakstīta 2015. gada 13. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

[39] "Grāmatvedība. Nodaļas, rakstnieku poliklīnikas un grāmatu veikala ekspluatācijas un administratīvi saimnieciskās izmaksas. 1964. gads." LVA, 233. f., 2. apr., 40. l., 1964. gada algu aprēķins.

[40] LVA, 233 f., 2. apr., 40. l., 1. lp.

[41] Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Aino Gobiņu, pierakstīta 2015. gada 13. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

[42] PVDA, 1645. f., 2. apr., 1. l.

[43] "Nams stāv pie jūras...", *Ciņa*, Nr. 202, 1983, 3. septembris.

[44] "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijā", *Padomju Jaunatne*, Nr.4, 1976, 7. janvāris.

[45] Gailītis, Harijs. "Rakstnieku Jaunrades nams – kā tas notika", tulkojis G. Berelis, *Karogs*, Nr. 5/6, 2010, 9. decembris, 166. lpp.

Tweet

Patīk 0

Ieteikt

